

*Честованы нашы чітателі, дописователі, перед-
платителі, сполупрацовници, добродителі, на кінцю
тяжкого року 2013 жэламе Вам і нам, жебы в новім
році ся штатна підпора народностных меншын на
Словакіі зліпшыла і жебы русиньска періодічна преса
досправды была періодічна і як таку сьте єй ре-
гуларно могли діставати – од зачатку до кінця рока.*

*Сучасно жэламе вшыткым щастливы рождествен-
ны свята і вшытко найліпше в новім році 2014.*

Редакція

У крайскім парламенті будуть і Русины

9. новембра 2013 у Словенській републіці ся одбыли вольбы до органів самосправных країв (жупанів і посланців), у тім числі і до пряшівского, де жыє концентровано найвеце Русинів в рамках Словенска. Нас потішыв їх выслідок, кідь такой в першій колі був до функції жупана zvolenый староновый жупан з русиньскым корінём – МУДр. Петро Худік, як і то, же до 62-членного заступительства Пряшівского самосправного краю было zvolenых высше єдной шестины посланців з русиньскым корінём. А як ся звывло говорити, же молоды у нас маюць всядгы двері отворены (?!), т. є. і в комунальній політіці, потішыло нас, же праві тот наймолодшый кандідат-Русин – Мґр. Петро Крайняк із Пряшова-Солівару здобув найвеце голосів у 7. volebnім районі, де за нёго голосовало 4 717 волічів (апро-по, ёго преференції были высшы о 16 голосів в порівнаню зо сучасным пріматором Пряшова ЮДр. Павлом Гадяріом). Окрем П. Худіка і П. Крайняка до крайского парламенту были zvoleny і далшы Русины (о котрых знаєме, же маюць русиньке коріня): **Іван Гопта** з Гуменного, **Адріан Калиняк** з Міджілаборець, **Ян Голінка** з Уліча, **Надя Сіркова** з Ублі, **Михал Лукша** зо Снины, **Петро Піпліп** і **Мілан Цоцуля** зо Свідника. Думаєме собі, же посланців русиньского поводу в крайскім парламенті є веце, але з розлічных прічин не признаюць ся к тому. Шкода. Так бы сьме могли говорити нелем о восьмох посланцях і жупанови, які суть Русинами, але о высшій числі. Вірьме, же може у впросі своєї народной ідентіты іщі дозріють... Тады каждый знать, же Пряшівскый самосправный край, главно ёго северовыходны части суть компактно заселены Русинами.

Наконець хочеме погратуловати вшыткым Русинам – сучасным і „будучім“, котры были zvoleny, же як комунальны посланці і про свій русиньскый народ дашто хосенного зроблять. Хотіли бы сьме вірити, же так тому буде і же тыж остатні Русины почувють їх голос і конкретны діла в одношію к Русинам. В їх роботі їм жэламе міцне здравя, щастливе родинне оточіня і не єден успіх у роботі, але і на хосен Русинів. Русины, помагайте Русинам так, як то роблять, наприклад, **Мадяре на Словенську міджі собов.**

А. З.

Жадость В. Противнякови – оправдати ся САРО

Членська громада Містной організації у Братіславі Русиньской оброды на Словенську (РОС), як єй найвысшій орган, на своїм засіданю 8. октобра 2013 у Братіславі продіскутовала обсяг і выслідкы 12. Світового конгресу Русинів (СКР) в Ужгороді і Сваляві (юн, 2013), в тім числі і пробу штатутарного представителя РОС **Владимира Противняка** (зарівно выконного секретаря Світовой рады Русинів), змінити зложіня делегації Словеньской асоціації русиньскых організацій (САРО), яку творили: **Юрко Харитун**, **Марія Гірова**, **Мілан Піпліп** і **Петро Медвідь**. Делегаты были рядно схвалены органами САРО, яка є самостатным членським субектом СКР.

Надвзяуючі на то, членська громада МО РОС у Братіславі єдногослосно схвалила жадость адресовану В. Противнякови, жебы ся ОПРАВДАВ Словенській асоціації русиньскых організацій, бо ёго поступ часть членів РОС, організованы в Містній організації РОС у Братіславі, поважує за протиправне і в роспорі з добрыма односінами і высловлює надію, же тоты події не нарушають сполупрацу міджі русиньскыма організаціями на Словенську,

Схвалено членськов громадыв Містной організації РОС у Братіславі 8. октобра 2013.

• Русиньске культурно-освітнє общество А. Духновіча в Пряшові у сполупраці з СНМ – Музеєм русиньской культуры, Інститутом русиньского языка і культуры Пряшівской універзіты 9. новембра 2013 в Пряшові приправило научно-одборный семінар під назвов **Николай Бескид у русиньскій історіографії і народнім русі – іншпірація про сучасность (к 130. вырочу од народжіня)**. Зачаток семінара мав миле наслодіваня, кідь Мґр. Г. Бескид поздравив гостя і русиньского актівісту з Мадярьска Др. Т. М. Поповіча, к. н. з ёго 75. народденинами. Потім обидвома выступили зо своїма рефератами, подобно як і: (справа) ПґДр. С. Конечні, к. н., доц. ПґДр. А. Плішкова, ПґД., і ПґДр. О. Глосікова, др. н.

Фоткы: Р. Мравец

Навернутя до будучности

Світова рада Русинів, підписана єй председом Дюром Папуґом, загнала владі України підпорне писмо, де, окрем іншого, вызыває Україну, жебы дотримовала европскы договоры і харты і узнала русиньску народностну меншыну із вшыткыма правами, які выпливають з европских документів. Писму бы ся чоловік годен був потішыти, кідь не выкликвало впросы о неінформованості і некомпетентности дакотрых членів Світовой рады або мінімално єй председы, котрый ся під нёго підписав. Але, може, є вшытко інакше.

Неінформованость і некомпетентность ся може явити вже на зачатку писма, котре є назване як „Підпорне писмо Світовой рады Русинів Владі України перед вступом країны за члена Европской унії.“ О чім пише Дюра Папуґа? О якім вступі за члена? Одповідь находиме в далшых шориках. „Світова рада Русинів у повній мірі підтримує намаганя Влады і посланціє Вєрховной рады України у творіню договорів і їх залучіню до дій і потребных кроків, які поведуть к приятю України за члена Европской унії.“ Чоловік бы собі міг подумати: **Світова рада або єй председа – то тяжко повісти – ся якбач змылили або не знають розділ міджі термінами асоціаный договор, о котрый ся теперь Україна интересує, і членство в Европській унії.** Знаєме, же в сучасности можемо говорити лем о проевропській орьєнтації України, о господарськым зближованю, а не о політічнім членстві в ЕУ. Видно даякы знакы приближованя ся к Европі, але тото має од евроінтеґрації в розуміню членства в ЕУ – іщі барз далеко.

Жебы то было ясно, договор, який, кідь то буде правда, Україна підпише у Вільнюсі (позн. ред. – знаєме, же ся так не стало, хоць жытельство України і опозічны партії масово протестують), є на уровни договорів, які маюць днесь Норьско, Ісланд або Ліхтенштайнсько. Значіть договоры може на уровни бывшой Европского господарьского сполоченства (ЕГС), де ся їднало о бізнис, не о політічну інтеґрацію, котра зачала аж із vznikом Европской унії. Договор може Україні дати выгоды, котры ся дотуляють мыта (цла), вольного бізнису, але ніч веце. О іншій евроінтеґрації в сучасности говорити не мож. Хоць бы ся ай зачала, наісто не буде выпливати лем з того першого договору, а од діскузіі до реаліты може перейти велє років. Можеме посмотрити на Турецько, тото договор, котрым ся стало членом мытной (цолной) унії і здобыло членство в ЕГС, підписало в першій половині 60-ых років минулого стороча. Потім підписало іщі много договорів і конвенцій, але конкретны їднаня о вступі до Европской унії з Анкаров ся зачали вести аж в році 2005. Просто, теперь ся рішає бізнис, не політіка. Нияке членство України в ЕУ. Ці прийдє і на політічну інтеґрацію, котру бы єм підпорив і я, бо бы могла помочі і Русинам, або ходем одкрытю Шенґену про Україну без членства, што бы таксамо

значіло, же Русины будуть під єднов стріхов без граніць, то не є теперь ясно. А не є то ани на програмі дня. Самособов, Русины Европы можуть выразити надію, же раз прийдє і політічна інтеґрація і договор у Вільнюсі бы того міг быти зачатком, зато го таксамо треба підтримати. **Але загнати підпорне писмо к членству України в ЕУ є прискоро і абсолютно німо сучасной реаліты.** Україна не стоїть перед вступом до ЕУ!

Такоже повторьме собі впрос в тім контексті: **О чім пише Світова рада Русинів?**

Не хочу віровати, жебы главный проблем був досправды в неінформованості і некомпетентности. І так продовжуєме у фантастіці, котру зачали членове СРР, кідь загнали уведжене писмо. З той траґікомічної сітуації выплывають дві річі. Єдна позітивна, друга – не так цалком. Позітивным є, же якбач тісно по Світовім конгресі Русинів нова СРР, веджена староновым председом, крадом выдумала машыну часу. Тото, што про ціле людство было лем неісповнимым сном і ділом научной фантастікы, узкий круг нашых „світовых“ функціонарів перемінив на реаліты. Зась сьме в дачім цілосвітовом першы, на што будеме, самособов, такой по поп-арті, годны быти горды. Другым ділом, котре є неґатівне, то є то, же председа СРР такой по выдуманю машыны хотів якбач попутувати в часі і вернути ся до минулости, жебы направив то, як ся много раз СРР під ёго веджінем барз слабо, або нияк, не застала Русинів на Україні. В тім бы не був проблем. Зрада є інде. А то в тім, же ся повторив сценарь із філму *Навернутя до будучности*, в котрім ся головный герой не дістав до минулости, яку хотів змінити, але наслідком хыбы машыны –до будучности. Так і председа Світовой рады Русинів не пішов о дакілько років назад, жебы выразно підпорив Русинів скоріше, але нашов ся коло свого стола з пером в руці, знова писав писмо, а календарь вказовав якбач рік 2030. Іншак собі то не знам пояснити, кідь не хочу робити з членів СРР неінформоваых або некомпетентных. Єдиным розділом міджі філмом і мнов написанов теоріов є, же філм був комедіов, але тото, як єм вже споминав – є траґікомедіов. Бо писмо ся наслідком даякой далшой хыбы, наісто хыбы машыны а не чоловіка, зьявило днесь.

Не знам, што собі о Світовій раді Русинів може подумати українська влада, котра наісто знать, што бы про них значів підписаный асоціаный договор, і што є членство в Унії, але не знать, же вшытко запрічінила хыба на русиньскій машыні часу, не русиньска неінформованость. Теперь вже є то єдно. **Ганьбу даяк пережыєме, лем жебы сьме мали надію, же председа СРР до далшого Світового конгресу Русинів застигне поправити машыну і верне ся до реалітного часу.**

Петро МЕДВІДЬ, Пряшів

(Статья была написана як коментарь

„Вступне до контролі“ лемкієского радія Iem.fm)

Вопросы про участников Studium Carpato-Ruthenorum 2013 (4.)

1. Мено, призви́ско, титул. 2. Рік і місто народжіння. 3. Народность. 4. Професія / Освіта. 5. Походжіння: мате русиньске коріня? (Кідь ні, то яке?) 6. Знали сьте передтым дашто о Русинах? 7. Чом сьте ся приголосили на Studium Carpato-Ruthenorum? 8. Є про Вас русиньскый язык тяжкый? 9. Як оцінюєте цілкову уровень третёго річника Studium Carpato-Ruthenorum? (плюсы, мінусы). 10. Пасовала Вам така форма навчаня? 11. Што, подля Вас, бы ся могло змінити при організованю далшых річників? (Вашы пропозиції). 12. Котры дісципліны з карпаторусиністики бы вас в будучности могли інтересовати? 13. Як сьте были спокійны із супроводныма акціями проекту? (Вашы далшы пропозиції). 14. Взяли бы сьте участь на такім проєкті і в будучности?

На тоты вопросы одповіли далшы двоє студенты зо Споєных штатів америцькых.

1. Жанет Мортенсен

2. США.
3. –
4. МБА.
5. Гей.
6. Гей.
7. Научіти ся веце о історії, языку, культурі наших предків.
8. Гей. Учителька была барз добра. Я і моя родина сьме путовали веце тыжднів перед літнёв школов, і так ем ся недостаточно навчила азбуку.
9. Позітіва: години і екскурзії. Невыгоды: интернатны ізбы і їдло в їдалні, абсенція традичных страв...
10. Преферую веце интеракції, так як то было на годинах языка. Лем сидіти і слухати дві години є тяжко, главно в теплых літніх днях.
11. Години языка рано, або 1 годину рано, другу пообіді, зачати навчаня о 8:30. Церемонії отворіня і заключіня літнёй школы робити у векшых просторах. Мати пів дня вольного – в середині тыждня, котрый бы ся дав схосновати ай на генеалогічне баданя... Дати мапы міста Пряшова і визначіти на них Атріум, Теско, Баладу і т. д. Навчаня жебы проходило на найнижшых штоках, найліпше в северній части будовы, жебы класы были холоднішы і старшы люде не мусили ходити по ґарадічах.
12. Язык, поміч при генеалогічним баданю.
13. В переважній мірі гей. Барз добрі ем ся чула на екскурзіях. Пропоновала бы ем екскурзії і

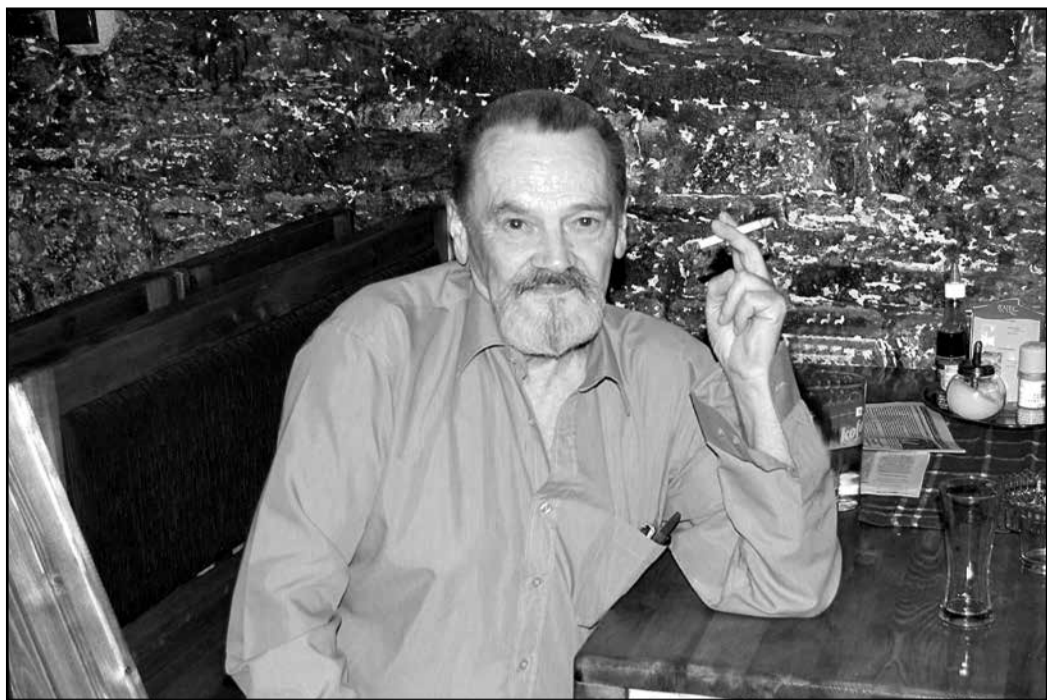
до лемківского реґіону, години варіня русиньскых страв. Навщіва такого сканзену, де суть люде, котры бы нам указали, як жыли нашы предкы.

14. Може не ту, але в Северній Америці або в Польску, кібы ся така школа реалізовала.

1. Мерджорі Маркусен

2. 1953, Мінеаполіс, Мінесота.
3. Америцька.
4. БА історії – Авсорґ Колідж, Мінеаполіс, Мінесота.
5. Гей, стары родічі з материнского боку были Русины родом зо сучасной Словакії.
6. Гей, дакілько інформацій.
7. -
8. Гей. Перед 33 роками ем ся учіла російскый язык, што мі кус помогло.
9. Добрі в многих аспектах.
10. Учительі языка і фолклору были барз добры.
11. Мати години в суботу, а вольный день серед тыждня. Церемонії одкрытя і заключіня літнёй школы реалізовати у векшых просторах.
12. Веце языка, лекцій із фолклору, музыки і тем о еміґрації до США.
13. Гей, барз ем собі на них „посмаковала“! Не так барз літературный вечур. Пропозиції: навщіва лемківского реґіону, Спішского замку, веце часу в Бардеєві і навщіва Кошіць.
14. Уважовала бы ем, якбы ся не повторяли темы, о котрых сьме ся уж учіли.

Приправила: А. П.

Єдиный Русин на фестивалі – несподівав

В днях 17. – 21. октября 2013 в Братіславі ся одбыв XI. річник міжнародного фестивалу поезії *Ars Poetica*, на котрім ся з русиньсков поезію презентовав єдиный Русин – Юрко Харитун. Ёго участь на фестивалі была приносна. Поезія Юрка Харитуну была нелем позітивно оцінена, але в русиньскім языку про многих участников была обявна і выняткова. Подля слов нашого успішного поета переважна часть участников не мала ани найменшу представу о тім, же десь на северовыході Словакії компактно жыє мала народностна меншына, котра має свій літературный язык і в нім написану умелецьку літературу... Таке узнаня потішить. Тым веце, же Словакію на фестивалі репрезентували лем троє поэты: Аґда Баві Пайн (1976), успішний словацькый поет з Кошіць, Ерік Шімшік, таксамо словацькый поет і прозаїк – з Братіславы, і Юрко Харитун, русиньскый поет з Кежмарку.

Юрко Харитун свою поезію декламовав на Вечорі поезії 19. октября 2013 в рамках спомянутого фестивалу, але перед ёго декламацію автора по анґліцькы представив директор фестивалу Мартін Солотрук (як ся потім указало – тыж Русин зо Словакії). По декламації Юрка Харитуну своїх стихків по русиньскы у перетлумачіню до словенського языка їх декламовав герець Любо Букові. В рамках фестивалу був выданий і зборник „*Ars Poetica – XI. ročník medzinárodného festivalu poézie*“. В нім мать і свої русиньскы стихкы Ю. Харитун, як і їх перетлумачіня до словенського языка. Поет Ю. Харитун своєм по русиньскы писанов поезію вказав міжнародній публіці, же русиньскый язык є достойный репрезентувати свій народ ай посередництвом поетічного слова.

Про нашого поета зась був інспіративный польскый поет Роберт Рібек і таліанський поет Даньєл Кундарі. З інших держав і іншоязычных літератур были представлены чеська, польска, німецька, анґліцька, російска, ґрузиньска, болгарьска, іспаньска, таліаньска, фіньска, а з про нас далеких і незнамых – література в языку маратськім (єден з індіцькых языків, котрым комунікує приближно 120 мільонів людей), з америцького контіненту была представлена література із США (штаты Мічіґен, Орегон, Джорджа). Інтересне было, же многы з участников-поетів пишуть нелем в єднім языку, але в дакількох, а тыж факт, же їх поетічны творы были переложены до розлічных языків. Так дакотры поезії Юрка Харитуну переложыв до словенського языка Валерій Купка. Выступом з фестивалу є поетічна збірка, в котрій суть представлены авторы народных літератур і суть там надрукованы їх поезії, котры были інтерпретованы на фестивалі, причім многы з них суть переложены до словенського языка. Міджі нима ай поезія Юрка Харитуну, котрый є барз вдячний за таке позваня. Несподівало го, же організатором-директором фестивалу був Русин із села Старина, окр. Стара Любовня, пан Мартін Солотрук, котрому хоче высловити подякованя за високо якостну уровень фестивалу.

Юрко Харитун є гордый, же є Русином і своїм краянам хоче одказати: „Тішу ся, же мы Русины маєме можность творити у своїм языку, але таксамо ай нашы діти ся можуть свій материньскый язык учіти в школах – од основной школы аж по універзіту. Выживайме тоту можность, жебы наше потомство не забыло на свою колыску, свою співанку, молитву, не забыло на своїх предків. А што є главно, не ганьбийме ся за своє. Наш язык є достойный, чуті го все частіше нелем на выході, але ай в Братіславі, о чім ем ся міг пересвідчіти. Решпектують го, а будуть го решпектовати ай надале, кідь мы самы – ёго носители будеме го гордо шырїти по світі.“

Любителів поезії Юрка Харитуну можеме потішыти, бо в тых днях му Сполук русиньскых писателів Словенська выдав далшу поетічну збірку під назвов *Мої незабудкы*, котра є вольным продовжінём серії попередніх двох – *Мої жалі* (2009) і *Мої сны* (2010).

Кветослава КОПОРОВА,

председкыня Сполку русиньскых писателів Словенська, Пряшів

Вызначный русинський літерат

Миколай КСЕНЯК – сучасный русинський писатель, лавреат міжнародной Премії Александра Духновіча за русинську літературу, котру уділює Карпаторусинський научный центр у США і фінанцує знамый меценаш русинської культури, освіти і літератури Штефан Чепа з Торонта у Канаді. Од року 2008 до кінця року 2011 М. Ксеняк був председом Сполку русинських писателів Словакії, творить опорный пілр русинської літератури на Словакії. Написав ряд книжок баёк, віршованый твір, є автором приповідок, радіопес, як автор ся реалізував і на сцені Театру А. Духновіча в Пряшові. І хоць є зтяжений на дротарство, є выразный як байкарь. Він охоплює жылот Русина в цілости. Є добрым психологом. Нелем мапує жылотны сітуації Русинів, але снажить ся ай дати на них одповідь. Природа, жылот Русина в ній, матеріална і духовна сфера чоловіка – основны темы автора. З богатов крошнів пережытого успішно крачат по русинській літературній ниві.

Миколай Ксеняк ся народив **4. декабря 1933** року в селі Камюнка, окр. Стара Любовня, в сімчленній бідній русинській родині. На обалці ёго першой русинської книжки **О камюньских майстрах** (Пряшів: Русинська оброда, 1994) ся пише: „*Так, як іншы газдове в тім краю, і отець Миколая Ксеняка часто мусив охабляти родину і выбрати ся до далекого світа на дротарьку. Діти, міджі нима і Миколай, помагали своїй матери, як знали.*“ І хоць условія жывота были тяжкы в тім краснім, але біднім замагурськім краю, Миколай тужыв по познанню світа, по освіті. Закінчив Руську гімназію в Пряшові, Інштитут російского языка і літературы в Празі. Став ся учітелём, спочатку основной школы в Ружомберку, пак директором гімназії в тім місті, де робив аж до пензії.

Учітельска робота, контакты з молодыма людми го іншпіривали к писанню. Може, якраз і ёго байкы vznikали під таким освіжуючым впливом молодежи.

Байка – жанер нелегкий. Выжадує од автора концентрацію сил, короткость выслову, але і важность темы. Мож їх читати із сміхом через слызы. В байці є то так, же автор на описаня негативных рис чоловіка вжывать звірів, птахів, мушкы, але і нежывы предметы. Пан Ксеняк у своїх байках нігда не оскорблює чоловіка, лем му наставляє воглядити, жебы ся тот задумав, усвідомив сі свої хыбы, а може, їх ай оправив. Є в тых байках дакус моралізаторського духа. Кінчать ся моральным заключінём, як ся наприклад, мож дочитати у ёго **Выбраных байках** (Пряшів: Сполук русинських писателів Словеньска, 2002), де автор подає переріз своїх семох книжок баёк, од р. 1963 – українськоязычных: **Байки** (1963, 1970, 1974), **Сміх і гіркість серця** (1977), **Віночок з терня** (1980), **Дорогоцінна знахідка** (1985) і русинськоязычной: **Выбраны байки** (Пряшів: Сполук русинських писателів Словеньска, 2002). Жанру байки автор і надале зістає вірный, і так выдавать далшы книжочки: по русинськы **Метаморфозы, Байки** (Пряшів: Сполук русинських писателів Словеньска, 2006), по словеньскы **Ozveny (Bájky)** (Prešov: SNM – Múzeum rusínskej

kultúry, 2009) і двоязычну русинсько-словеньску **Зеркаліня (Байки)/ Zrkadlenie (Bájky)** (Пряшів: Сполук русинських писателів Словеньска, 2010).

Хоць жыв далеко од родного краю, М. Ксеняк ся все голосив к своему коріню. Тактно, діпломатічно, ненасилно то описовав ай у своїх творах. Навертаня до родного краю аж із середней Словакії все было позначене окремов давков іншпірації до далшого писаня. Путованя влаком, автобусом або автотом – то были стрічі з людми. А заставка в Камюнци? То родны пішники, знамы, приятелі, родина... Є ту родный воздух, який наповать чоловіка свіжыма силами. Писатель припадать до того студника цілющей воды і не може ся насытити. Все чує жажду. Жажду за своїм, за тым, што не мож з нічим порівнати.

„*Родный край про мене значить студенку, з котрой черьпам цілый жылот. Моя родна Камюнка мать красны горы, лісы, потоки, поляны, скалы ... Тот, хто ся в тім краю народив, хто вдыхнув ёго воздух, хто ся набрав родных сіванок, приповідок, хто перешов тот край, хто там пас коровы, орав, сіяв, косив, тот не може забыти нігда на нёго, на людей, котры коло нёго жыли і котры го выхували.*“ (Ксеняк, М.: **О камюньских майстрах**).

Так з Миколаём было, кідь задумав написати россыглый віршованый твір **О камюньских майстрах**, який вышов на діалекті ёго родного села. Там выповів то, чому ся повиновав. Описав судьбу своїх предків, главно, робітных дротарів, які ся тыняли з крошнів на плечах по світі, абы выгодовали свої родины. Не мусив іти далеко. Мав приклад у своїм нянєві. Є ту описане думаня, звыкы, обычаї, богата словесна творчость Русинів Камюнкы.

Своїй темі зістає М. Ксеняк вірный і у книжці **Біда Русинів з дому выганяла** (Пряшів: Світовый конгрес Русинів, 2002), де суть поміщены і дві пєсы: **Приповідка о дротарєві** і **Біда Русинів з дому выганяла**. Перша з них під назвов **О дротарикови** была поставлена на сцені Театру А. Духновіча в Пряшові іщі в році 1994. В книжці находиме цінны приклады короткой прозы, а то цікл під назвов **Дротарьскы черепкы** (с. 49 – 112), де на основі росповідей

своих родаків, родины автор подавать веселы і смутны пригоды дротарів. В Русинськім літературнім алманасі на 2008 рік Василь Хома у статі **З історії літературы факта або документальной літературы ці літературы людського документу** (с. 17) пише: „*Автор в своїм художнім тексті (думка ся односить к Дротарьскым черепкам – позн.) доказав пластично художнё репродуковати жылотны періпетії камюньских дротарів зо шыткым, што они пережыли і зажыли, з їх познанём і скушеностями, з одданостєв своїй роботі і дротарьскому ремеслу, з їх памятєв ку русиньскому роду, ёго звыкам і обычаям, традиціям і стародавній руській вірі.*“

Змыслом жывота автора є обявляти в чоловікови тото цінне, добре, і хоць ся в нім проявлять Каїн і Абел, як пише в єдній байці на адресу Русина. Вічний бой добра і зла. Темы, які не мають дно. М. Ксеняк є невычерпный у своїх темах. Аж ся чоловік чудує, скады їх бере, який глубокий істочник му служить як жрідло на іншпірацію. Своїма темами, ненасилным гумором докаже повісти веце як дахто на шырокім полотні в грубій книжці. Можеме быти вдячны, же маме такого автора, котрый оддалены од родного краю малює жылот Русинів на выходній Словакії такыма пестрыма фарбами. То не чудо, бо ёго сердце, душа є русиньска і черьпать матеріал із своєї среды, з родной Камюнкы, де ся народив, пережыв свою молодость, а тот, як видно, го вірно спроваджать на авторьскій пути доднесь. Зажытки з молодости – то велика девіза, яка має свою вагу, ціну почас цілого жывота. Про писателя они суть окреме важны. Писателєве перо в послідніх роках было наповнене тинтов, не высыхало. Миколай Ксеняк ся інтензівно присвячує прозі, выслідком чого суть книжкы повідань **Жменя родной землі** (Пряшів: Сполук русинських писателів Словеньска, 2009) і **Углы погляду** (Пряшів: Академія русинської культуры в Словеньській републиці, 2011), од котрых сі читательска громада много обіцяла, бо якостной прозы в русиньскій літературі на Словакії є поменше. Тот перша Ксенякова є о родній груді, о жмени родной груды, яка про автора є і зістає найвекшым скарбом, найвышым прінціпом. Она буде говорити і далшым генераціям о живій памяти русиньского народа. Друга є зборником повідань і короткой прозы і передає погляд автора на жылот, передає мудрости народа перетавлены в голові писателя. Недавно была выдана ёго книга прозы і поезії в едіції Сполку русинських писателів Словеньска під назвов **Споминкы і очекованя** (2013). Увидиме, чім нас знамый автор і лавреат Премії Александра Духновіча за русинську літературу несподівать. Віриме, же буде продовжувати в якостній уровни творчости.

Желаєме писателєви Миколаєви Ксенякови к ёго 80. народенинам, жебы выдав іщі не єдну інтересну і якостну книжку, але на то потребує окрема писательского таланту, котрого мать повны пригорщі і реалізує го і дале розвивать, добре здоровя і родинну підпору, котры му тыж жычіме.

М. М. і А. З., фотка: А. З.

У Свіднику споминали на А. Павловіча

Містна організація Русиньской оброды у Свіднику зорганізувала **Сімпозій на честь народного будителя Русинів Александра Павловіча, котрый як грекокатоліцький священик провадив свою душпастырську службу якраз на Маковіці**. Зато в дакотрых жрідлах найдеме при ёго мені ай метафорічне мено, котре му дав сам народ, міджі котрым жыв і творив – „*Маковицький соловей*“.

Сімпозій ся одбыв 29. октября 2013 в Піддукляньскій книжніці у Свіднику, де выступили троє реферуючі з такыма темами: **Снагы заховати народну і духовну ідентіту Карпаторосів в творах А. Павловіча** (Мгр. Петро Савчак, православный священик), **Языково-культурный і общественный контекст діятельства А. Павловіча** (доц. ПгДр. Анна Плішкова, ПгД., Інштитут русиньского языка і культуры ПУ в Пряшові), **Лексіка А. Павловіча і сучасный русинський язык** (ПгДр. Кветослава Копорова, ПгД., ІРЯК ПУ в Пряшові). В програмі выступив і председа Русиньской оброды на Словеньску **Владимір Противняк**, котрый вызвав Свідничан ку тому, абы ся голосили к своїй ідентіті, але вели к тому ай своє потомство посередництвом познаваня історії і культуры свого народа а таксамо посередництвом материньского языка, котрый, нажаль, ся у Свіднику учить лем дакілько школярів у єдиній основній школі, хоць потенціал є ту великий.

Культурный програм сімпозія збогатило свідницьке музично-співацьке тріо **Тропарь** і школярі **Юліана Савчакова** і **Фредерік Михал Фецуш**. Учасници сімпозія не забыли положыти квітки ку памятнику А. Павловіча.

Ініціатором і реалізатором акції був **Ярослав Фецуш**, председа МО Русиньской оброды у Свіднику. Ініціативы такого характеру в діяльстві РОС треба привітати, бо мають едукачный і виховный характер і суть звычайно периферныма в діяльстві той організації. **Вшыткы троє реферуючі у своїх выступлениях заміряли, окрема іншого, на одказ А. Павловіча про сучасників – одказ, котрый нас завязує быти гордыма Русинами, утримувати і шырити свій материнський язык, так як то робив свого часу „Маковицький соловей“ – Александер Павловіч, котрый ай свої творы писав лем народным языком Русинів.**

-КК-

Незнамий сценарій русинського віфлеєма из села Ставне на Підкарпатській Русі

(Вступний авторський текст публікуємо в підкарпатському варіанті русинського язика, рождественну гру – в оригіналі.)

Уж минуло веце ги двадцять років, як найшовим школьську тейку меджи папірём мого прадида Михайла Падяка (1886 – 1964) – довгорічного старосты (у 1920 – 1944 роках) великого верховинського села Ставне, што ся розлігать під горов Черемхов у долині річки Уж. Є то шість поживкых листів из сценаріём віфлеєма, ци як то позначено на титулі – «Рождественной игры», котру мы туй ниже публікуємо.

Годно быти, же рукопис походить из середини 1940-ых років. Чом ся тейка хранила помеджи майважними документами и книгами мого прадида и што він до того мав – уже ништо в родині не знає пояснити. Хіба бы-м зазначив, же прадида був абстинент и як селський староста мав ся старати за містне Общество тверезности. А як знаємо, иппен тоты общества на Подкарпатю, што ся заміряли одтягти народ од корчмы, розвивали интерес молодёжи до театральной забавы и спомогали селські віфлеємы як аматорські народні театры. Як то дослідив російський емігрант на Подкарпатю, театролог Євгеній Недзельський (1894 – 1961), хотяй перші віфлеємы уж ся організували на зачатку другої половки XIX столітя, из 1890-ых років віфлеємці выступали під стріхов позволеных владов обществ тверезности (НЕДЗЬЛЬСКИЙ, с. 27).

Не знати, ци був то од самого зачатку «домашній» сценарій ставенських віфлеємців, ци го хтось у тоты роки приніс до села, то значить записав десь на другому-третьому селі? Айбо сценарій до днесь ся ужывать на селі, у 1990 році записав го у Ставном од В. Чумы ужгородський фолклорист Иван Хланта и дав до своєї книги «Закарпатський вертеп» (ЗАКАРПАТСЬКИЙ ВЕРТЕП, с. 110 – 115). Штоправда, текст віфлеємського дійства у варіанті И. Хланты гет поукраїнщений.

Так вызерать, же записав «Рождественну игру» собі до тейки ставенський віфлеємець, котрый ся приготував до різдвяного дійства. Же був то школяр авадь дахто, хто не аж так добрі знав правопис, свідчать многи хыбы авадь неакуратне и неістемне написаня у тексті тых самых слів. (Може быти, же то результат перучованя по войні дітей на український язик!) Помеджи майглавными правописными знаками (авадь хыбами) рукопису мож означити сякі: 1) на місті звука [ы] записовач лем пару раз хоснує літеру **Ы** (мы), заміняючи ї на літеру **И** (ми, ви, пастирь, син, красний, висохло); 2) записовач подагдє ігнорує (годно быти, же то проблема скоропису!) розділ меджи йотованым и нейотованым [е], зато намісто буквы **Є** кладе букву **Е** (помогает, сближается, маеш, пресвятоє, великоє, моє, естє, если; але: еще, поклоняется, его, Віфлеєм, Єлісавета); 3) глагол «быти» хоснує ся у формі «бути», хоть спершу бы мало стояти «быти», на што указує рима: *была – любила; были – говорити*; 4) у минувшій часі глаголи чоловічого рода хоснує ся пораз суффікс -л, пораз – суффікс -в (*благовістил, вировал, приготувил, родилсь; але: зрозумів, народив, появиєсь, пробудивєсь*); 5) у теперішньому часі глаголи третєго лица множини закінченя -ат (-ят), -ут (-ют) веце раз ся пише без **ь**, але подагдє – з **ь** (*співають, дають, входять, возвіцають, заявляють; але: говорять, співають*). При печатаню того текста ставенської «Рождественной игры» поправили сьме хыбы и уніфікували написаня слів без того, обы ся додержувати правил днешній орфографічної норми.

Русинське народне театральне дійство, годно быти, уже из середини XIX столітя підпало під вплив западной церкви, котра шырила традиції т. зв. «вертепов» – то значить лялькових театрів на два штоки, де были бабкы (ляльки) на шпаргах, котрі водив бабкарь (бавиля), и хор, што своїм різдвяным піснопієм знав сопроводити дійство. Вертепы навязовали християнський репертоар. На Подкарпатю народный театр поступно підмінив бабкы и бавилю. Їх місто зайняв «жывий» вертеп – пастырі, ангелы, дідо, царь-королі и чорт, а дале и дієвы особы бытового дійства – жьд, вояк, вівчарь, гусярь, гудак і т. д. Од образчика западной церкви у русинськым віфлеємі оства лем християнський дух репертоара и вертеп (макета містной церкви), котрый несли два віфлеємці у костюмах ангелів. Русинський театр дістав назву «бетлегем» од міста Віфлеєма в Іудеї, де ся родив Ісус Христос; иншака назва того міста – Бетлегем. На івриті: Бейт-Лехем; по мадарськы: Бетлегем.

Подля того, як ся колядовало на Святый вечер, мож розрізнити чотыри групи колядників. Майшыковно ишли колядовати (попід облоки)

малі селські діти из торбами – з єднов церковнов колядков. Потому – школярі из звіздами, тоты уже заходили до хыж и там співали церковні колядки. За звіддарями ишли старші школярі (групы по 4 – 8 осіб) из вертепом – маленьков церковцєв. Колядники мали май богатый репертоар колядок, а у «вертепі» дало ся рушати фігурками из помочов спеціального диска. Аж наконець за вертепом ишов селом віфлеєм. Він мав богатый сценарій; віфлеємці (старші хлопці) рядили ся у одповідні своїм ролі лахы – чорта, діда, ангелів, цигана і т. д. Вони несли из собов великий «вертеп» – звекшену макету церкви. Віфлеєм не обминав ани єдну хыжу на своему пути, хоть бы й жьдівська – обы надходячий рік про каждого челядника и єго родину був май щедрым. Віфлеєм у Карпатах – то красне різдвяно-театральне дійство из цілным сценаріём (ЧОРІ, с. 113 – 115).

Сценарій віфлеємського дійства придумовали собі самі віфлеємці и їх наставники (півчєучителі, селські дякы, селські старосты) – шось черяли из літературных, біблійных и народнопоетичных джерел, шось файного припозирали у селі, а шось додумовали од себе. Оригінальность ставенського варіанта узнає ся за біблійнов півдков за Єлісавету и Захарія – родителів Іоана Крестителя. Подля Біблії, старий бездітний священслужитель Захарія, котрому ангел Господній Гавриіл у ерусалимській церкві сповістив, же скоро жона му породити сына и назве він свого дїтвака Іоаном, не повірив у благо вість. И так Господь покарав го німотов; аж до того часу, коли Захарія назвав свого народженого сына Іоаном. Тота біблійна історія гейбы приготує зритель уворити правду дійства и предвіщає рождество Ісуса Христа.

Сесь біблійный сюжет віфлеємці взяли из Евангелія од св. Луку, котре ся значать иппен из історії за Єлісавету и Захарія и продовжач ся історію благої вісти, посланю од Бога Дїви Марії, котру їй приніс архангел Гавриіл: «Почнеш в утробі, породити сына и даш єму имя Ісус». Доказом правдивости слів, што їх учула Дїва Марія од ангела Гавриїла, буде історія з Єлісаветов, што як старша и неплодна жона уж «почала сына в свой старобі а є уж в шестім місяці».

Ставенське різдвяне дійство як и далші лемківські варіанти віфлеємів, має свій склад дієвых особ; усе то суть три пастырі, дідо, два ангелы и чорт. Функція ангелів туй корі декоративна. Роль чорта усе драматізує дійство. Центральні фігуры у віфлеємі то усе перший пастырь и дідо. Вони на собі тримають дійство. Динамізм дійству придає и стихова форма. Текст складає ся из чотыришорів по 11 – 12 складів, хоть рітмічна симетрія розміра дуже часто ся не додержує.

По многих ознаках ставенський сценарій нагадує віфлеємське дійство з села Великий Липник (окрес Стара Любовня). Записала го участница фолклорно-етнографічных експедицій на Пряшівській Русі Анна Таптич. Далє сесь великоліпницький сценарій увів до своєї книги народных звыків и традицій «А щі вагм вінчу» познатый фолклорист Михайло Шмайда, котрый веце раз керовав тьма фолклорными експедиціями на Пряшівській Русі (ШМАЙДА, с. 193 – 199). На с. 489 своєї книжки, што выдана по українськы, він зазначив: «Запис Ганни Таптич, Чабини. Запам'ятанє з дитинства». Из тых коментарів нияк ся не дає узнати, коли и од кого записала тот сценарій Г. Таптич, з якої причини записали го не у В. Липнику, а у селі Лабірської долины – Чабинах а т. д.

Фолклорист И. Хланта завів текст великоліпницького віфлеєма из Шмайдовой книги до своєї книжки «Закарпатський вертеп» (ЗАКАРПАТСЬКИЙ ВЕРТЕП, с. 128 – 133). Він зазначив, же сценарій Г. Таптич тямил из свого дїтва и записала го у 1969 році (ЗАКАРПАТСЬКИЙ ВЕРТЕП, с. 39). Из якої джерела И. Хланта начервав тоту інформацію, не знати. Ищи раз тот текст из Шмайдовой книги опублікувала Марія Горбаль из Львова як образчик різдвяных традицій на Лемківщині (РІЗДВО НА ЛЕМКІВЩИНІ, с. 156 – 162).

Схожость ставенського и великоліпницького варіантів віфлеємського дійства не лем у біблійній повідці за Єлісавету и Захарія, и не лем у стиховій формі – доста часто збігають ся (вцілови ци части) цілі фрагменты сценарія. Мож порівнати:

ЧОРТ:
Рождественну игру мы уже докончили,
забаву пісню[в] розвеселили.
А за це діло вы нам дашто дайте,
щирю вашу жертву до мішка змітайте.

Смотріте, у діда борода посивіла-посивіла,
для того нам треба купити чорнила,
домастить чорнилом, чтоб чорна была,
чтоб его еще дівчина любила.

(с. Ставне)

ДІД:
Рождественну игру мы уж докінчили,
И нашими піснями вас розвеселили.
І за то діло вы нам дашто дайте,
Щедру вашу жертву до мішка метайте.
Посмотріте, мені борода посивіла,
Треба купити чорнила,
Штобы чорна борода была...

(с. В. Липник)

Не є ниякої інформації за записовача ставенського сценарія. Годно быти, же текст був записаний у середині 1940-ых років, авадь мало скоріше. У тексті віфлеємського дійства нич ісьме не куртали, лем оправили хыбы. **Тото виданя є першопублікаціов.** Далє подаємо сценарій віфлеємського дійства під назвов «Рождественна игра», записаного у селі Ставне даколишнього комітата Унг на Підкарпатській Русі (днесь – Великоберезнянський район Закарпатської области України).

Мгр. Валерій ПАДЯК, к. н., Ужгород

РОЖДЕСТВЕННА ИГРА [из села Ставне]

Особы: 1. Пастырь, 2. Пастырь, 3. Пастырь,
Дідо, 1. Ангел, 2. Ангел, Чорт

1. Пастырь: (входит в хату поклоняется всім і говорит). Славу Спасителю хочемо отдати, пресвятоє имя Єго величати. Дозвольте рождество Єго представити, чтоб мы могли вечер сей розвеселити. Кто игрой, піснями Спаса прославляєт, того Всемогущий во всем [с]помогает, прото, любый г'аздо, вы нам місто дайте, Рождественну игру нашу послушайте. (Если г'азда соеласитя игру послухати, пастырь даст знак, чтоб 2-ий і 3-ий увійшов в хыжу).

1. Пастырь: Любі мої братя, в круг поставайте, і мою казочку добре послушайте, великоє чудо недавно сталося – Захарію Ангел в церкві появиєсь, благовістил єму: «Твоя стара жена за недолгий час породит тобі сына». Он то не вировал, прото німый стался, а на днях, як говорят, от той біды спасся, бо Єлісавета породила сына і тым то рождеством кару отдалила.

2. Пастырь: Мы о том слышали.

3. Пастырь: А сесе значеніє принесе, думаю, народу спасеніє.

1. Пастырь: О том найліпше дідо буде знати, треба єго сей час к нам прикликати.

2. Пастырь: (кличе) Гей, дідо, ступайте!

Дідо: (входит) Вы мене кличете? Може пивом, вином гостити хочете?

А не шкодило б, ібо мое горло від красных пісень, як кожа, высохло. Як ніт вина, дайте паленку сожену, колача, печінку і колбаску смажену.

1. Пастырь: Не о том є слово.

2. Пастырь: Мы хочемо знати, что в шыроком світі нового слышати.

3. Пастырь: А ці правдою єсть весела новина, что Єлісавета породила сына.

Дідо: То єсть истинно правда, сына породила і тым от Захарія кару отдалила, а осе рождество імієт значеніє, ібо сближается народа спасеніє.

Сын Єлісаветы прото ся народив, чтоб нас на пришествіє Спаса приготувил, і то проречество истинно исполнится – Незадолго Спас наш світу народится.

Хочете от мене еще більше знати?

1. Пастырь: Ніт, бо уже пізно.

2. Пастырь: Полігайте спати. (лігают а за малу минуту слышати спів):

**Дивная новина
Нині Дїва Сына
Породила во Віфлеємі
Марія Єдина.**

1. Пастырь: Сон то или правда, что красно співають, дивную новину пісню[в] заявляють. (За дверьми повторяют.)

**Породила во Віфлеємі
Марія Єдина.**

1. Пастырь: (будит других). Гей, братя, вставайте. Радость возвіцають, новорожденного пісню[в] прославляють.

2. Пастырь: Что тобі сталося? Розума не маєш, что в глубокой ночі спати нам не даєш.

1. Пастырь: Ці не слышиш пісню?
2. Пастырь: Нічого не слышу.
1. Пастырь: С великої радості уже ледве дышу. (За дверьми дале співають)
**Не в царской палаті
Но между бидляти
Во пустині, во яскині
Нужно всім то знати.**

1. Пастырь: Ці правду я сказал!
2. Пастырь: Се что означает? Тряси старым дідом, най скоро встаєт, най нам потолкуєт, кто красно співаєт? Кто из глубокого сна всіх нас возбуджаєт?
3. Пастырь: Я уж пробудився.

1. Пастырь (будит діда): Гей діду, вставай[те]!
Дідо: Іди гет до біса, мені покій дайте.

2. Пастырь: Ставайте, бо радость всім нам возвіцають!
Дідо: Что кажеш? Печену колбасу най дають, тогда подоймуся.

Но дайте мені кусок, най нею утішу голодный желудок – скоро, бо лігаю.
3. Пастырь: Чудо возвіцають!
Дідо: Кто такый?

3. Пастырь: Не знаю.
Дідо: Розума не маєт. (Ангелы з віфлеємом входят).

Дідо: Ангелы з неба [співають]. (Пастырі на коліна падають).

Ангелы (співають):
**Радуйтесь, пастырі, пастырі,
Спасителю родилсь,
Которого вы ждали.**

**Славно днесь воплотилсь
Марі пресвятої
В красной Віфлеємі
Аллилуя!**

Дідо: Что они співали? Бо я не зрозумів.
1. Пастырь: То, что в Віфлеємі Спаситель ся родив.

2. Пастырь: Веди нас дідочку в город Віфлеєм, би мы совокупно поклонились Єму.

3. Пастырь: Что будет с овцами?
Дідо: Тут їх залишите, а як ся вернете, снова їх найдете,

тот сам на них тепер буде уважати, которого ідем днесь повісттовати.

Теперь, любі братя, мене послушайте, радостну колядку со мной заспівайте. (Співають):

**Божий Сын днесь народилсь,
с выше ко нам понижилсь,
і Дївы неплінні
і принепрочною воплотилсь.**

(Вбігаєт чорт).

Чорт: Чось чрезвычайно на землі сталося, ібо в ночі пекло страшно потряслось.

Я хочу то знати, тут суть і ангелы, Царства небесного вірни служители? Что то означает? Они пісню співали, котрой рожденного Спаса прославляють!

А где тот Спаситель? Мені треба знати – не дозволю покой пекла нарушати.

1. Ангел: Сокрушена єсть, чорте, твоя сила, ібо днесь родилсь Спаситель мира. (Молитвы):

1. Пастырь: Сладчайший Ісусе, мы тя долго ждали.

Мы тя туй на землі відити желали. Дай мені убогому счастливо пожыти чистым сердцем, душей все тобі служити.

2. Пастырь: Любый Спасителю, тобі ся кланяю і всю мою надежду лише в тобі маю. Благослови, прошу, землю, овці, ліса, спаси християнов од напада біса.

3. Пастырь: Прийми, Спасителю, і моє моленіє дай в мирі пожыти, дай душам спасеніє, дай, штобы мы могли Тебе величати, рождество во вік прославляти.

Дідо: О Божа дітино, услыши і діда, Не допусти, чтобы мучила нас біда, Отдали несчастья, злобу і ненависть, Дай всім християнам чистеньку совість.

Дай, чтоб земля богато родила, Своім урожаєм народ веселила.

Дай щастя, здоровья живущім в той хаті, Котрі согласились игру послухати.

Теперь, братя мої, разом поклон дайме И тому колядку красно заспівайме. (Співають: «Небо і земля, небо і земля»)

Чорт: Рождественну игру мы уже докончили, забаву пісню[в] розвеселили.

А за це діло вы нам дашто дайте, щирю вашу жертву до мішка змітайте.

Смотріте, у діда борода посивіла-посивіла, для того нам треба купити чорнила, домастить чорнилом, чтоб чорна была, чтоб его еще дівчина любила.

О других выдатках шкода говорити, бо треба было ту годину быти, прото ищи коротко всім вам заявляю, што для товаришів всю жертву збираю.

НАРОДНІ НОВИНКИ

48 Prešov, SR. Tel.: 0917 171 912, ІСО: 17079748. Регістрацне ч. EV 327/08, МІС 49 438. Предплатне на рік є 10,- €, так істо і часопису Русин. Оублікованы погляды дописователів не мусять быти згодні з поглядами редакції.

Адреса новинок на интернеті: www.rusynacademy.sk, <http://narodny-novynky.presov.sk>, E-mail: rusyn@stonline.sk

Rusín a ľudové noviny
Duchnovičovo nám. 1
081 48 Prešov 1
D+4

Platené v hotovosti
080 02 PREŠOV 2